

Українська хата

Подумайте і скажіть, куди кожного разу повертається людина з подорожі, роботи, свята ... Правильно, до хати, до рідної домівки.

Стара хата з високим порогом та маленькими віконцями, вишитими рушниками, розмальованою піччю завжди була рідним куточком кожного українця. Звичайно, що сьогодні таких стареньких, вибілених хат стає все менше й менше. Нині в Україні будуються великі приватні будинки, квартири в багатоповерхових будинках, де вже немає печі і маленьких віконцець.

Сьогодні ми з вами спробуємо дізнатися про ту любов кожному українцю стареньку українську хату, в якій жили наші діди і прадіди.

Як же називався той будинок в якому жили декілька століть тому?

Окрім загально української назви "хата", існують інші: "хижа" – на Лемківщині, "хороми" – на Волинському Поліссі, "господа"...

Як виглядала українська хата ззовні?

Хоромами і світлицею хата стала не відразу. Багато століть минуло, поки давнє житло – землянка, напівземлянка стала хатою, яку ми знаємо сьогодні.

Хату будували з дерева і глини. На півдні України застосовували глину з соломною, іноді камінь. Стіни найчастіше обмазували глиною й білили, за винятком північних районів та Карпат; де дерев'яні стіни мили.

Покрівля переважно була солом'яною. Застосовували різні способи покриття – парками (зв'язаними снопиками, колосками вниз чи вгору), м'ятою соломною під дошку; дахи робили гладенькими чи східцями. У деяких районах України крили дах очеретом, дерном.

Традиційна українська хата мала, як правило, не менше трьох вікон. У чільній стіні – двос: проти печі перепічне, а проти столу – покутне; третє – у причілковій стіні – застільне. В курних хатах (так називалась та хата, в якій був відсутній димохід, і

дим з печі виходив в хату, а тоді через вікна на вулицю) Полісся та Карпат майже до початку ХХ ст. зберігались так звані волокові вікна, що являли собою вузькі наскрізні отвори в стіні, які закривались дерев'яними засувками — волоками.

Що ж було в середині хати?

Щодо традиційного інтер'єру українського житла, то він ще із часів давньоруського періоду характеризувався типологічною єдністю. Вона притаманна також і суміжним з Україною районам Росії, Білорусії, Молдови та ін. Цей тип внутрішнього планування житла дістав назву українсько-білоруського.

Отже, українська вариста піч завжди займала внутрішній кут хати з боку вхідних дверей і була обернена своїм отвором (челюстями) до фасадної стіни (чільної, входової, передньої), де були вікна. По діагоналі від печі влаштовували парадний кут (покуть, червоний, або святий, кут), у якому розміщували ікони, прикрашені тканими або вишиваними рушниками, цілющим зіллям та квітками, вивішували лампадку. На Лівобережжі для ікон виготовляли спеціальні полицки (божники), а у найбільш заможних селян були навіть домашні іконостаси.

Під божником уздовж причілкової стіни (традиційно з одним, пізніше – з двома вікнами, а у карпатських українців – нерідко зовсім без вікон) ставили стіл (у житлі бойків, лемків та закарпатських верховинців функції столу виконувала скриня). Біля столу попід тильною стіною ставили довгу дерев'яну лаву, а з зовнішнього боку — маленький переносний ослінчик. Зліва від столу знаходилася скриня.

Уздовж тильної стіни, між піччю та причілковою стіною будували дерев'яний настил, на рівень пічної лежанки, — так званий піл. Удень він використовувався для хатніх робіт, а вночі на ньому спала родина. На Волині літнє спальне місце (полаті) іноді влаштовували в сінях. Уздовж чільної та причілкової стін установлювали лави, які на свята прикрашали доморобними ряднами (веретами, коцами), а в заможних сім'ях – килимами. Біля дверей та понад ними робили дерев'яні полицки або невеличку шафу (мисник, судень) для посуду, а уздовж чільної стіни над вікнами проти печі – полицю для хатнього начиння та хліба (хлібна полиця).

А як вибирали місце для нової хати?

До будівництва власної хати наші предки заздалегідь готувалися: заготовлювали матеріали, зокрема дерево, вибирали місце. Адже хату не можна було ставити на роздоріжжі, пожарищі, цвинтарі, млиновищі, там де стався злочин чи самогубство.

Те місце, на якому хотіли ставити хату, завжди перевіряли. Прив'язували там корову чи якусь іншу тваринку на ніч і за її поведінкою судили про місце; клали хліб (якщо не заберуть чи не перевернуть, то буде добре) або сіль (якщо не набере вологи і залишиться суха, то і хата завжди буде сухою).

Хто будував хату?

Коли ж місце було перевірене і воно підходило господарям, то його освячували і закладали підвалини. При цьому не забували під них покласти гроші, вовну або ладан.

На побудову хати скликалися всі сусіди по вулиці, куми і рідня. Толокою робили заміс для мащення хати, закидали стіни – зводили глиняні хати, мазали стіни на горищі. Рублену хату робили переважно самі майстри.

При всіх роботах господарі готували майстрам обід, під час якого всі співали і веселилися, щоб хата була веселою. Збудовану хату освячували – посвяту випалювали, малювали чи вирізьблювали найчастіше на сволиці або стіні; зазначали день, місяць, рік, ім'я святого, якого був день, а найчастіше ім'я майстра чи господаря. Перш ніж перейти жити до нової хати, господарі приносили на ніч до нової хати kota, півня. Господар вперше входив до нової хати з іконою, а господиня – з хлібом чи пирогами.